

УДК: 091.2=14'02: 347.62(32)

РЕЦЕНЗИРАНО: 20. 04. 2020, 30. 04. 2020

Птолемајски брачни договори

Даниела Тошева

МСУ „Г. Р. Державин“,
Свети Николе – Битола

toshevadaniela@gmail.com

АПСТРАКТ

Во оваа статија ќе бидат разгледани четири брачни договори од птолемајски Египет, напишани на грчки јазик. Еден од нив е најстариот договор воопшто напишан на грчки јазик и претставува најстар артефакт за изучување на грчката практика на документирање. Истовремено овие договори се некомпромитирано сведоштво за положбата на жената во хеленистичкиот период, на територијата на Египет.

Клучни зборови: правни папируси, брачен договор, птолемајски Египет, двоен договор

1. Во сувиот песок на Египет се зачувани стотици илјади текстови запишани на папирус, од кои голем дел се правни папируси. Најголемиот дел од папирусите датираат од птолемајскиот и од римскиот период, иако се пронајдени папируси што припаѓаат на пораната историја на Египет, како и папируси од арапскиот период на Египет. Правните папируси претставуваат автентични документи што ја илустрираат положбата на жената; тие се лишени од секаква интервенција, бидејќи се пронајдени при раскопки, а не се дел од ракописната традиција. Современата претстава за жените во антиката се темели најмногу на книжевните текстови, кои рефлектираат слика за жената што најчесто е конструирана од мажите. Станува

збор за еден културен контекст, кој е ноторно познат како патријархален и кој зборува доминантно со машки глас. Правните папируси, од друга страна, покажуваат фактичка ситуација, односно како се справува жената во своето реално окружување и како законот ја третира.

Од птолемајскиот период потекнуваат повеќе брачни договори, кои ќе бидат разгледани во оваа статија¹ со цел да се види каква била правната и економската положба на жената во еден дефиниран временски и географски контекст: хеленизам (323 – 30 г. пр. н. е.); Египет.

2. Најстариот документ напишан на папирус на грчки јазик е еден брачен договор (*P. Eleph. 1.*) од 311 г. пр. н. е.; во тоа време Птолемај I сè уште немал статус на крал (*βασιλεύς*), туку бил сатрап на македонскиот крал Александар IV (*Πτολεμαίου σατραπεύοντος*). Папирусот е пронајден во јужниот дел на Египет, на островот Елефантина, кој се наоѓа на Нил, но договорот што се наоѓа на папирусот е склучен меѓу Хелени што потекнуваат од островот Кос. Првото прашање што произлегува е дали Хелените имале практика на склучување брачни договори. Одговорот е негативен, бидејќи нема показатели за спротивното. Имено, причината зошто нема брачни договори од класичниот период во хеленската историја (480 – 323 г. пр. н. е.) не е само природата на папирусите и нивната достапност, зашто Хелените имале обичај да запишуваат важни трансакции на остракони или на плочи (епиграфски споменици). Сите правни трансакции, вклучително и склучувањето правосилни бракови, Хелените ги регистрирале кај соодветниот државен службеник, а договорите меѓу поединците имале усна природа што подразбира инволвирање на сведоци. Кога полисниот систем пропаднал во периодот на хеленизмот, пишаниот начин на склучување договор станал вообичаен. Згора на тоа папирусот станал лесно достапен материјал за пишување. Овој начин на регистрирање на правните и економските трансакции бил нужен во време кога не ги регистрирале кај државен службеник, а ниту имале постојано место на

¹ Во секој случај, тие се значително помалку од брачните договори што припаѓаат на римскиот период.

живеење за да се повикаат на некој релевантен закон. Таков е и најстариот грчки договор што следува, склучен меѓу Хераклид и Деметрија, кој укажува на грчки тип брак.

Папирусот (*P. Eleph. 1.*) не е пронајден во јавна архива или во нотарска канцеларија (*γραφεῖον*), туку во приватна куќа од птолемајскиот период, во глинен сад, заедно со други папируси. Документот е „двоен“, бидејќи истата содржина е испишана двапати на папирусниот лист. Двата дела се замоткани одделно, но само горниот дел, *scriptura interior*, е запечатен за да се заштити од фалсификување. Долниот дел, *scriptura exterior*, бил достапен за проверка. Ова е типично за грчките договори, но се наоѓа и во некои демотски договори што се заверени во грчките архиви.

Освен местото каде што е најден договорот, има уште две работи што укажуваат дека е приватен договор, т.е. незаверен договор. Има шест сведоци, и договорот е важечки секаде, бидејќи не е склучен повикувајќи се на некаков закон. Ова е билатерален договор, бидејќи содоговорувачите се Хераклид и Деметрија, која е застапувана од нејзиниот татко; содоговорувачите се должни да си чуваат примероци од договорот за да можат да поднесат тужба еден против друг, доколку се јави потреба:

„Овој договор нека биде важечки секаде и во секој однос, како да се склучил онаму каде што би го поднел Хераклид против Деметрија или Деметрија и оние што ѝ помагаат на Деметрија да изврши исплата би го поднеле против Хераклид. Хераклид и Деметрија нека бидат овластени и нека ги чуваат овие договори за да ги поднесат еден против друг.“

Она што недостасува во овој договор, што е вообичаено за договорите со шест сведоци, е *συγγραφεύλαξ*, чувар на договорот, како што содржат приватните договори од птолемајскиот период. Чувар на договорот во таквите договори е еден од шесте сведоци.

Формата на договорот е *συγγραφὴ συνοικισίας* = *потврда за заеднички живот*, односно брачен договор со кој се потврдува дека невестата е предадена преку формалниот и свечен начин на предавање (*ἔκδοσις*), кој е карактеристичен за грчките бракови, за да стане жената *γαμέτη* (законска сопруга), а децата наследници на таткото.

Во *P. Eleph. 1.*, освен што е заклучено дека бракот се склучува, се потврдува дека Деметрија донела мираз, кој е проценет во пари, кој Хераклид треба да го врати доколку ги прекрши обврските дадени во договорот.

Брачен договор меѓу Хераклид и Деметрија (*P. Eleph. 1.*), 17 јули – 15 август, 311 г. пр. н. е., Елефантина

Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀλεξάνδρου
βασιλεύοντος ἔτει ἐβδόμῳ,
Πτολεμαίου σατραπεύοντος ἔτει
τεσσαρεσκαίδεκάτῳ μηνὸς Δίου.

συγγραφὴ συνοικισίας
Ἡρακλείδου καὶ Δημητρίας.

λαμβάνει Ἡρακλείδης
Δημητρίαν Κώϊαν γυναῖκα
γνησίαν παρὰ τοῦ πατρὸς
Λεπτινίου Κώϊου καὶ τῆς μητρὸς
Φιλωτίδος ἐλεύθερος ἐλευθέραν
προσφερομένην εἰματισμὸν καὶ
κόσμον (δραχμῶν) Α, παρεχέτω δὲ
Ἡρακλείδης Δημητρίαι [5] ὅσα
προσῆκει γυναικὶ ἐλευθέραι
πάντα, εἶναι δὲ ἡμᾶς κατὰ ταυτὸ
ὅπου ἂν δοκῆι ἄριστον εἶναι

Во седмата година од владеењето на Александар [синот] на Александар², во четиринаесеттата година од владеењето на Птолемај како сатрап³, во месецот диос⁴.

Договор за брак меѓу Хераклид
и Деметрија

Хераклид ја зема за законска жена Деметрија од Кос од татко Лептин од Кос и мајка Филотида. И тој е слободен, и таа е слободна [по статус]. Таа донесува [во бракот] облека и накит во вредност од илјада драхми; Хераклид нека ја обезбеди Деметрија со сè што ѝ доликува на слободна жена, и да бидат таму каде што им се чини

² Договорот е склучен за време на владеењето на Александар IV, постхумно родениот син на Александар III Велики од неговата бактриска жена Роксана. Поради возраста, наследникот Александар IV нема фактичка власт, туку регентот Антипатар, еден од постарите генерали на Александар III.

³ Птолемај I Сотер ја имал функцијата сатрап сè до 305 г. пр. н. е.

⁴ Крајот на август и голем дел од септември.

βουλευομένοις κοινῇ βουλῇ
Λεπτίνῃ καὶ Ἡρακλείδῃ.

εἰὰν δέ τι κακοτεχνούσα
ἀλίσκηται ἀλίσκηται ἐπὶ αἰσχύνῃ
τοῦ ἀνδρὸς Ἡρακλείδου Δημητρία,
στερέσθω ὦμ προσηνέγκατο
πάντων. ἐπιδειξάτω δὲ
Ἡρακλείδης ὅτι ἂν ἐγκαλῇ
Δημητρία ἐναντίον ἀνδρῶν
τριῶν, οὓς ἂν δοκιμάζωσιν
ἀμφότεροι.

μὴ ἐξέστω δὲ Ἡρακλείδῃ
γυναῖκα ἄλλην ἐπεισάγεσθαι ἐφ'
ὔβρει Δημητρίας μηδὲ
τεκνοποιεῖσθαι ἐξ ἄλλης γυναικὸς
μηδὲ κακοτεχνεῖν μηδὲν
παρευρέσει μηδεμιᾷ Ἡρακλείδῃ
εἰς Δημητρίαν [10] εἰὰν δέ τι ποῶν
τούτων ἀλίσκηται Ἡρακλείδης καὶ
ἐπιδείξει Δημητρία ἐναντίον
ἀνδρῶν τριῶν, οὓς ἂν
δοκιμάζωσιν ἀμφότεροι, ἀποδότη
Ἡρακλείδης Δημητρίαί τῆμ
φερνὴν ἣν προσηνέγκατο
(δραχμῶν) Α, καὶ προσα-
ποτεισάτω ἀργυρίου Ἀλεξαν-
δρείου (δραχμᾶς) Α.

ἢ δὲ προᾶξις ἔστω καθάπερ ἐγ
δίκης κατὰ νόμον τέλος ἐχούσης
Δημητρίαί καὶ τοῖς μετὰ
Δημητρίαί προάσσουσιν ἕκ τε

најдобро на Лептин и на Хера-
клид, според [нивниот] заед-
нички совет⁵.

Ако Деметрија биде фатена
како постапува лошо, за срам
на нејзиниот маж Хераклид, не-
ка биде лишена од сè што доне-
ла, но Хераклид нека го докаже
она за што ја обвинува Демет-
рија пред тројца мажи, кои би
ги одобриле обајцата [sc. *Хера-
клид и Деметрија*].

На Хераклид нека не му би-
де дозволено да си доведе друга
жена како навреда за Деметрија
ниту да прави деца со друга же-
на, ниту Хераклид да постапува
лошо со Деметрија под никаков
изговор. Ако Хераклид биде фа-
тен дека прави нешто од овие
работи, и Деметрија докаже
пред тројца мажи, кои обајцата
би ги одобриле, Хераклид нека
ѝ го врати на Деметрија мира-
зот што го донела од илјада
драхми и нека ѝ доплати уште
илјада драхми во александрис-
ки сребрени пари⁶.

Деметрија и оние што ѝ по-
магаат на Деметрија да направи
исплата нека извршат исплата
како да е според судска одлука

⁵ Сопругот и таткото одлучуваат каде ќе им биде местото на живеење, бидејќи тие имаат статус на законски застапници.

⁶ Пари на кои се наоѓа ликот на Александар Велики.

αὐτοῦ Ἡρακλείδου καὶ τῶν
Ἡρακλείδου πάντων καὶ ἐγγαίων
καὶ ναυτικῶν. ἡ δὲ συγγραφὴ ἦδε
κυρία ἔστω πάντῃ πάντως ὡς ἐκεῖ
τοῦ συναλλάγματος γεγενημένου,
ὅπου ἂν ἐπεγφέρῃ Ἡρακλείδης
κατὰ [15] Δημητρίας ἢ Δημητρία
τε καὶ τοὶ μετὰ Δημητρίας πράσ-
σοντες ἐπεγφέρωσιν κατὰ Ἡρακ-
λείδου. κύριοι δὲ ἔστωσαν Ἡρακ-
λείδης καὶ Δημητρία καὶ τὰς
συγγραφὰς αὐτοὶ τὰς αὐτῶν
φυλάσσοντες καὶ ἐπεγφέροντες
κατ' ἄλληλως.

μαρτερες Κλέων Γελῶιος,
Ἀντικράτης Τημνίτης, Λῦσις
Τημνίτης, Διονύσιος Τημνίτης,
Ἀριστόμαχος Κυρηναῖος, Ἀριστό-
δικος Κῶιος.

што има учинок според зако-
нот, во однос на Хераклид и во
однос на сиот имот на Хераклид
и на копно и на море. Овој дого-
вор нека биде важечки секаде и
во секој однос, како да се склу-
чил онаму каде што би го под-
нел Хераклид против Деметри-
ја или Деметрија и оние што ѝ
помагаат на Деметрија да извр-
ши исплата би го поднеле про-
тив Хераклид. Хераклид и Де-
метрија нека бидат овластени и
нека ги чуваат овие договори за
да ги поднесат еден против
друг.

Сведоци: Клеон од Гела,
Антикрат од Темнос, Лисис од
Темнос, Дионисиј од Темнос,
Аристомас од Кирена, Арис-
тодик од Кос⁷.

(печат) (печат) (печат)
(печат)

Брачен договор меѓу Антај и Олимпијада (P.Giss. I. 2.), 16 септември 173 г. пр. н. е.

И во овој договор се работи за припадници на хеленизираното население, кое има поинаков статус од египетското население. Нагласено е потеклото на сите лица што се спомнуваат во договорот, но не за да се види нивното етничко потекло, туку за да се види нивниот статус. Ова било задолжително во правните документи. Овој податок наведува дека документот не е приватен како претходниот документ⁸, туку е официјален, поднесен кај соодветниот службеник.

⁷ Сведоците и според личните имиња и според потеклото се Хелени.

⁸ Т.е. документ што не се регистрира во нотарска служба.

И покрај тоа, продолжува практиката во документите да се наведуваат шест сведоци. За разлика од првиот договор, во овој договор жената се дава себеси сама, односно сама извршува *ἑκδοσις*.

Col. 1

ἔτους ὀγδόου ἐφ' ἱερέως
Ἡρακλεοδώρου τοῦ
Ἀπολλοφάνου Ἀλεξάνρου καὶ
θεῶν Σωτήρων καὶ θεῶν
Ἀδελφῶν καὶ θεῶν Εὐεργετῶν
καὶ θεῶν Φιλοπατόρων καὶ θεῶν
Ἐπιφανῶν καὶ θεῶν
Φιλομητόρων, ἄθλοφόρου
Βερενίκης Εὐεργέτιδος
Σαραπιάδος τῆς Ἀπολλωνίου,
κανηφόρου Ἀρσινόης
Φιλαδέλφου Ἀριστοκλείας τῆς
Δημητρίου, ἱερείας Ἀρσινόης
Φιλοπάτορος Εἰρήνης τῆς
Πτολεμαίου, μηνὸς Περιτίου
ἑπτακαίδεκάτη Μεσορῆ
ἑπτακαίδεκάτη ἐν Κροκοδίλων

Κολονα 1.

[За време на владеењето на Пτοлемај, син на Пτοлемај и на Клеопатра, на боговите Величествени,]⁹ во осмата година на свештеникот Хераклеодор, син на Аполофан на Александар, и на боговите Спасители и на боговите Брат и Сестра и на боговите Добročинители, и на боговите Таткољупци и на боговите Величествени и на боговите Мајкољупци; на победоносната Береника Добročинителка Сарапијада, ќерка на Аполониј; Кошеница¹⁰ Арсиноја Братољупка, Аристоклеја ќерка на Деметриј, на свештеницата Арсиноја Таткољупка, Ејрена, ќерка на Птолемај; на седумнаесетти во месецот перитиј, на седумнаесет-

⁹ Во споредба со друг папирус, *P. Freib.* III. 34, се гледа дека во овој недостасува почетниот дел со информациите за годината: [βασιλεύοντος Πτολεμαίου τοῦ Πτολ]εμαίου καὶ Κλεοπάτρας θεῶν Ἐπιφανῶν ἔτ[ους ὀγδόου, ἐφ' ἱερέως] [Ἡρακλεοδώρου τοῦ Ἀπολλοφάνου Ἀλεξάνδ]ρου καὶ θεῶν Σωτήρων καὶ θεῶν Ἀδελφ[ῶν καὶ θεῶν Εὐεργετῶν] [καὶ θεῶν Φιλοπατόρων καὶ θεῶν Ἐπιφανῶν(?)], ἄθλοφόρου Βερενίκης Εὐεργέτιδος Σαρ[απιάδος τῆς Ἀπολλωνίου] [[Σαραπιάδος τῆς Ἀπολλων], κανηφόρου Ἀρσιν[όης Φιλαδέλφου Ἀριστοκλείας τῆς Δη[μητρίου, ἱερείας Ἀρσι-] 5[νόης Φιλοπάτορος Εἰρήνης τῆς Πτολεμαίου μηνὸς Περιτίου νουμηνία Μεσορῆ [νουμηνία ἐν Φιλαδελ-][φείαι τοῦ Ἀρσινόιτου νομοῦ].

¹⁰ Канефора е девојка што носи кошница во чест на Деметра и на Дионис на свечените процесии.

πόλει τοῦ Ἀρσινοίτου νομοῦ.

ἀγαθῇ τύχῃ. ἐξέδοτο ἑαυτὴν
Ὀλυμπιάς Διονυσίου Μακέτα
μετὰ κυρίου τοῦ ἑαυτῆς πατρὸς
Διονυσίου Μακεδόνοσ τῆς
δευτέρας ἱππαρχίας
ἑκατονταροῦρου Ἀνταίωι
Ἀθηναίωι τῶν Κινέου τῆς
δευτέρας ἱππαρχίας
ἑκτονταροῦρω εἶναι γυναῖκα
γαμετὴν φερνὴν προσφερομένην
εἰς χαλκοῦ λόγον τάλαντα
ἐνενήκοντα πέντε καὶ παιδίσκη
δούλην(?) αὐτῆς ἢ ὄνομα Στολὶς
καὶ τὸ ταύτης παιδίον ὑποτίθειον
ἢ ὄνομα Α - σα. 9 - χαλκοῦ
ταλάντοις πέντε ὥστ' εἶναι τὰ
πάντα χαλκοῦ τάλαντα ἑκατόν.

ἔστω δὲ Ὀλυμπιάς παρὰ
Ἀνταίωι πειθαρχοῦσα αὐτοῦ ὡς
π[ροσηκόν] ἐστὶν γυναῖκα ἀνδρὶ
κυριεύουσα μετ' αὐτοῦ κοινῇ
τῶν ὑπαρχόντων, τὰ δὲ δέοντα
καὶ τὰ ἔπιπλα καὶ τὸν ἱματισμὸν
καὶ τὰ ἄλλα ὅσα προσήκει

ти [во месецот] месора во
Крокодилополис во номата Ар-
синоит.

Со добра среќа¹¹. Олимпи-
јада, ќерка на Дионисиј, син на
Макета, заедно со нејзиниот тат-
ко Дионисиј како застапник, [кој
е] Македонец од втората хипар-
хија, сопственик на сто арури
имот, се дава себеси на Антај,
Атињанин, од оние [луѓето] на
Кинеја од втората хипархија,
сопственик на имот од сто ару-
ри, да му биде законска жена
(гυναῖκα γαμετὴν), која што но-
си мираз (φερνὴν) пресметан во
деведесет и пет сребрени талан-
ти и нејзината робинка со име
Столида, и нејзиното дете¹² што
го дои со име Α ..., која вреди пет
бронзени таланти, така што це-
лата вредност е сто бронзени та-
ланти.

Нека биде Олимпијада по-
крај Антај, покорувајќи му се ка-
ко што доликува жена на маж,
заеднички управувајќи со него со
имотот. Антај нека ја обезбеди
Олимпијада со неопходното, со
покуќнина и со облека и сè друго

¹¹ Ἀγαθὴ τύχη претставува стандардна формула за започнување на дого-
вори и посветени и почесни натписи од хеленистичкиот период. Може да
се преведе буквално со изразот „со добра среќа“ или „со Бога напред“.

¹² Некои сметаат дека ова е дете на Олимпијада. Поверојатно се работи
за дете на слуѓинката. Инаку, слуѓинката би требало да има функција на
доилка.

γυναικὶ γαμετῆ παρεχέτω
Ἀνταῖος Ὀλυμπιάδι ἐνδημῶν καὶ
ἀποδημῶν κατὰ δύναμιν τῶν
ὑπαρχόντων καὶ μὴ ἐξέστω
αὐτῷ γυναῖκα ἄλλην
ἐπεισάγεσθαι ἐπ' Ὀλυμπιάδα
μηδὲ παλλακὴν μηδὲ παιδικὸν
ἔχειν μηδὲ τεκνοποιεῖσθαι ἐξ
ἄλλης γυναικὸς ζώσης
Ὀλυμπιάδος μηδ' ἄλλην οἰκίαν
οἰκεῖν ἢς οὐ κυριεύσει Ὀλυμπιάς
μηδὲ ἐκβάλλειν μηδὲ ὑβρίζειν
μηδὲ κακουχεῖν αὐτὴν μηδὲ τῶν
ὑπαρχόντων μηθὲν
ἐξαλλοτριοῦν ἐπ' ἀδικίαί τῆς
Ὀλυμπιάδος. ἐὰν δέ τι τούτων
ἐπιδειχθῆι ποιῶν ἢ τὰ ἐπιπλα ἢ
τὸν ἱματισμὸν ἢ τὰ ἄλλα μὴ
παρέχη αὐτῇ καθὰ γέγραπται,
ἀποτεισάτω Ἀνταῖος Ὀλυμπιάδι
παραχορῆμα τὴν φερνὴν
ἡμιόλιον. κατὰ τὰ αὐτὰ μηδὲ
Ὀλυμπιάδι ἐξέστω ἀπόκοιτον
μηδὲ ἀφήμερον γίνεσθαι ἀπὸ τῆς
Ἀνταίου οἰκίας ἄνευ τῆς Ἀνταίου
γνώμης

Col. 2

Ἀπολλώνιος Μακεδῶν τῶν
Κινέου τῆς δευτέρας ἱππαρχίας
ἐκατοντάρουρος.

μάρτυρες Φίλιος Μακεδῶν,

што ѝ доликува на мажена жена,
без разлика дали е во земјата
или е надвор од земјата, според
можностите на имотот; не му е
дозволено да доведе друга жена
покрај Олимпијада, ниту љубов-
ница¹³, ниту да има љубовник,
ниту да прави деца со друга же-
на додека е жива Олимпијада,
ниту да се всели во друга куќа во
која не господари Олимпијада,
ниту да ја исфрли, ниту да ја на-
вреди, ниту лошо да постапува
со неа, ниту да отуѓува нешто од
имотот на штета на Олимпијада.
Ако се докаже дека направил
што било од овие работи или не
ја снабдил со покуќнина и со об-
лека или со друго што е запи-
шано, нека ѝ го отплати Антај на
Олимпијада мирозот веднаш и
уште половина од вредноста. Во
согласност со наведеното, нека не
ѝ биде дозволено ниту на Олим-
пијада да отсуствува ноќе или де-
ње од куќата на Антај без знаење
на Антај.

Колона 2.

[*втора рака*]

Аполониј, Македонец од
[луѓето] на Кинеја од втората
хипархија, сопственик на сто
арури.

Сведоци: Филиј, Македонец;

¹³ Παλλακή е незаконска жена, соложанка.

Δημοκρατίδης Θεσσαλὸς οἱ δύο
τῶν Κινέου τῆς δευτέρας
ἱππαρχίας, Διογένης Κυρηναῖος
τῶν Διοδώρου τῆς αἰ (παρχίας)
οἱ τρεῖς ἑκατοντάρουροι,
Μηνόφιλος Μακεδῶν τῶν
πρότερον Ἀριστονίκου
τακτόμισθος, | Ἀλέξανδρος
Ὡρίωνος Κρής, Σαραπίων
Ζωπύρου Πέρσης οἱ δύο τῆς
ἐπιγονῆς.

Демократид, Тесалец; и двајцата се [од луѓето] на Кинеја од втората хипархија; Диоген од Кирена, [од луѓето] на Диодор од првата хипархија; тројцата се поседници на имот од сто арури; Менофил, Македонец, тактомист¹⁴ од оние [луѓето] што претходно биле на Аристоник; Александар, син на Хорион, Критјанин; Сарапион, син на Зофир, Персиец, обајцата од Епигона¹⁵.

Брачен договор на Миртала (P. Tebt. III. 2. 974), ран втори век пр. н. е., Тебтунис

Овој договор припаѓа на групата папируси од Тебтунис, град во Долен Египет, кој бил познат под грчкото име Теодосиуполис во птолемајскиот и во римскиот период. Гренфел и Хант, во предговорот на првиот том од *The Tebtunis Papyri* (1902, v), ја прават следнава класификација на папирусите што се пронајдени во оваа област: 1) папируси што се дел од обвиткувањето на мумиите и потекнуваат од третиот или вториот век пр. н. е.; 2) папируси со кои се обвиткани мумиите на крокодилите и датираат од крајот на вториот и почетокот на првиот век пр. н. е.; 3) папируси пронајдени во урнатините на градот, кои потекнуваат од првите три века од н. е. Папирусот со каталожско име *P. Tebt. III. 2. 974* припаѓа на првата група. Познато е само името на жената што стапува во брак, Миртала, бидејќи договорот не е зачуван целосно.

¹⁴ Тактомист (τακτόμισθος) е војнички ранг во армијата на Птолемаидите.

¹⁵ Персиец од Епигона е повеќе ознака за статус и се употребува за потомок на војник, кој чека да биде регрутиран, одошто референца за етничко потекло.

[...ἔστω] δὲ Μυρ[τ]άλη [παρὰ
 . . . πειθαρχοῦσα αὐτῶι ὡς
 προσήκει, κυριεύουσα μετ' αὐτοῦ
 κοινῆι τῶν ὑπαρχόντων α[ὐτο]ῖς,
 [τὰ δὲ δέοντα πάντα καὶ τὰ
 ἔπιπλα καὶ τὸν ἱματισμὸν καὶ τὰ
 ἄλλα ὅσα προ]σῆκει γυναικὶ
 γαμετῆι [παρεχέτω..... Μυρτάλη
 ἐνδημῶν καὶ ἀποδημῶν κατὰ
 δύναμιν τῶν ὑπα]ρχόντων αὐτῶι,
 καὶ μὴ ἐξέστω αὐτῶι γυναιῖκα
 ἄλλην ἐπεισάγεσθαι ἐπὶ τῆι
 Μυρτάληι μηδὲ παλλακὴν μηδὲ
 παιδικὸν ἔχειν μηδὲ
 τεκνοποιεῖσθαι ἐξ ἄλλης
 γυναικὸς μηδ' ἄ]λλην οἰκίαν
 οἰκεῖν ἧς οὐ κυριεύσει Μυρτάλη
 [μηδὲ τῶν ὑπαρχόντων μηδὲν
 ἐξαλλοτριοῦν μηδ' ἐ]γβάλλειν
 μηδὲ ὑβρίζειν μηδὲ κακουχεῖν
 [αὐτήν, ἐὰν δέ τι τούτων
 ἐπιδειχθῆι ποιῶν ἢ τὰ ἔπιπλα] ἢ
 τὸν ἱματισμὸν ἢ τᾶλλα μὴ
 παρέχηι καθάπερ [γέγραπται,
 ἀποτεισάτω παραχοῆμα τὴν
 φερνὴν ἡμιολίαν....] \ [...κ]αὶ
 αὐτὰ/ δὲ καὶ Μυρτάλη μὴ ἐξέτω
 ἀπόκοιτον μηδὲ ἀ[φ]ήμερον
 γίνεσθαι....]

...Нека му се покорува Мир-
 тала¹⁶ како што доликува, заед-
 нички управувајќи со него со
 нивниот имот, а тој да ѝ ги обез-
 беди на Миртала сите неопход-
 ни работи, покуќнина, облека и
 сè друго што доликува на маже-
 на жена, без разлика дали е во
 земјата или е надвор од земјата,
 според можностите на неговиот
 имот. Не му е дозволено да до-
 веде друга жена покрај Мирта-
 ла, ниту љубовница, ниту љу-
 бовник да има, ниту да прави
 деца со друга жена, ниту да се
 всели во друга куќа во која не
 господари Миртала. Не му е до-
 зволено ниту да отуѓува имот,
 ниту да ја набрка, ниту да ја на-
 вреди и да постапува лошо со
 неа. Ако се покаже дека сторил
 нешто од тоа или не ѝ обезбе-
 дил покуќнина, облека или дру-
 го што е наведено во договорот,
 ќе го отплати веднаш миразот
 за еден и пол пат ... На Миртала
 не ѝ е дозволено да има односи
 ниту дење ...

¹⁶ Овој договор не е зачуван од почеток. Недостасува оној дел што се од-
 несува на местото и времето, како и податоците за содоговорувачите.

**Брачен договор меѓу Филиско и Аполонија (P. Tebt. I. 104),
22 февруари 92 г. пр. н. е., Тебтунис**

И овој договор припаѓа на групата папируси од Тебтунис. Се работи за брачен договор, склучен меѓу Филиско и Аполонија, кои припаѓаат на хеленизираното население; договорот е склучен пред шест сведоци, што укажува на грчки тип на договор, но не е оставен на чување кај содоговорувачите, како во првиот птолемајски договор, туку е оставен на чување кај лице што е задолжено со таква работа: συγγραφοφύλαξ (чувар на договорот), кој е истовремено и сведок. Типот на договорот е *согласност* (ὁμολογία). Во овој договор е вметнат нов елемент, кој се забележува и кај други договори од првиот век пр. н. е., а тоа е ὑπογραφή = лична изјава на секој од содоговорувачите, напишана во прво лице, на крајот од документот. Но, во овој документ не е потпишана Аполонија, како што е вообичаено во другите документи со ὑπογραφή. Изјава даваат само сопругот, Филиско, и чуварот на договорот, Дионисиј. Сопругот изјавува дека го примил миразот, и тоа е потврда, а чуварот на договорот изјавува дека договорот е валиден.

ἔτους κβ Μεχειρ ια. ὁμολογεῖ
Φιλίσκος Ἀπολλωνίου Πέρσης τῆς
ἐπιγονῆς Ἀπολλωνία τῆι καὶ
Κελλαύθε Ἡρακλείδου Περσίνηι
μετὰ κυρίου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς
Ἀπολλωνίου ἔχειν παρ' αὐτῆς εἰς
χαλκοῦ νομ(ίσματος) λό(γον)
τάλαντα β καὶ δραχμὰς Δ τὴν
διωμολογημένην αὐτῶι φερνὴν
ὑπὲρ αὐτῆς Ἀπολλωνίας, ἐὰν
ε[...] τὴν φερνὴν ἀνεκικ στολ().

[συγγραφοφύλαξ]
Διονύ(σιος).

— —

[5] βασιλεύοντος Πτολεμαίου
τοῦ [καὶ Ἀλεξ]άν[δρου θεοῦ

Година 22, мекхейр 11. Филиско, син на Аполониј, Персиец од Епигона, потврдува дека од Аполонија, која [се вика и] Келаутис, ќерка на Хераклид, Персијка, со застапникот (κύριος) Аполониј [кој е] нејзин брат, добил во бронзени пари два таланта и четири илјади драхми, кои таа, Аполонија, се договорила да му ги даде за мираз (φερνή) од нејзина страна [...]

Чувар на договорот:
Дионисиј.

[втора рака] За време на владеењето на кралот Птолемај

Φι]λομήτορος ἔτους δευτέρου καὶ εἰκοστοῦ ἐφ' [ίε]ρ[έως Ἀλεξάνδρου κα]ὶ τῶ[ν] ἄλλ[ω]ν τῶν [γρ]αφομένων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μηνὸς Ξανδικ[ο]ῦ ἑνδεκάτη Μ[εχεῖ]ρ ἑνδεκάτη ἐν Κερκεοσίρει τῆς Πολέμωνος μερίδος τοῦ Ἀρ[σινοί]του νομοῦ. ὁμολογεῖ Φιλίσκος Ἀπολλωνίου Π[έρση]ς τῆς ἐπιγονῆς Ἀπολλωνία τῆ **[10]** καὶ Κελλάθυει Ἡρακλε[ίδου] Περσίνῃ μετὰ κ[υρί]ου τοῦ ἑαυτῆς δαλφου Ἀπολλωνίου ἔ[χει]ν παρ' [α]ὐτῆς εἰς χαλκοῦ νομίσματος λόγον τάλαντα δύο καὶ δραχμὰς τετρακισχλία[ς] τῆν διωμολογημένην αὐτῶι φερνῆν ὑπὲρ αὐτῆς Ἀπολλωνίας. [ἔ]στω δὲ Ἀπολλωνία π[α]ρὰ Φιλίσκωι πειθαρχοῦσα α[ὐ]τοῦ ὡς προσῆ[κό]ν ἐστιν **[15]** γυναῖκα ἄνδρός, κυρεύουσιν μετ' αὐτοῦ κοινῇ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς. τὰ δὲ [δ]έοντα π[ά]ντα καὶ τὸν [ί]ματισμὸν καὶ τᾶλλα ὅσα προσῆκει γυναικὶ γαμετῆ παρεχέσθω Φιλίσκος Ἀπολλωνίαν ἐνδημῶν καὶ ἀποδημῶν κατὰ δύναμιν τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, καὶ μὴ ἐξέστω Φιλίσκωι γυναῖκα ἄλλην ἐπ[α]γ[α]γέσθαι ἀλλὰ Ἀπολλωνίαν μηδὲ παλλακῆν μηδὲ **[20]** π[αιδ]ικὸν ἔχειν μηδ' ἐτεκνο]ποιεῖσθαι ἐξ ἄλλης γυναικὸς ζώσ[η]ς Ἀπ[ο]λλωνίας μηδ' ἄλλην [οἰκία]ν οἰκεῖν ἧς οὐ κυριεύσει Ἀπολλωνία μηδ' ἐγβάλλειν μηδὲ ὑβ[ρί]ζε[ι]ν μηδὲ

[наречен] и Александар, богот Мајкољубец, во дваесет и втората година, за време на [свештеничката функција на] свештеникот на Александар и на другите што се запишани во Александрија, на единаесетти од месецот ксандик и единаесетти од мекејр, во Керкеосирис во меридата Полемон, во номата Арсиноит. Филиско, синот на Аполониј, Персиец од Епигона, потврдува дека Аполонија, која [се вика и] Келаутис, ќерка на Хераклид, Персијка, со нејзиниот застапник, брат ѝ Аполониј, добил од неа бронзени пари два таланта и четири илјади драхми за кои таа, Аполонија, се договорила да му ги даде во мирозод нејзина страна. Аполонија нека живее покорувајќи му се, како што доликува жена на маж, заеднички управувајќи со него со нивниот имот. Сите потребни работи и облеката и други работи што ѝ се потребни на мажена жена, Филиско ќе ѝ ги обезбеди на Аполонија, без разлика дали е во земјата или е надвор од земјата, според можностите на нивниот имот. На Филиско не му е дозволено да доведе дома друга жена покрај Аполонија, ниту љубовница, ниту љубовник, ниту да прави деца со друга жена додека Аполонија е жива, ниту да

κακουχεῖν αὐτήν μηδὲ τῶν
 ὑπαρχόντων μηθὲν
 ἐξαλλοτ[ρ]ιοῦν ἐπ' ἀδικίαι τῆι
 Ἀπολλωνίαι. ἐὰν δέ τι τούτων
 ἐπιδειχθῆι ποιῶν ἢ τὰ δέοντα ἢ
 τὸν ἱματισμὸν ἢ τὰλλα [25] μὴ
 παρέχῃ αὐτῆι καθὰ γέγραπται
 ἀποτεισιάτωι Φιλίσκος
 Ἀπολλωνίαι παραχρηῖμα τὴν
 φερνήν τὰ δύο τάλαντα καὶ τὰ[ς]
 τετρακισχιλίας δραχμάς τοῦ
 χαλκοῦ. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ μηδὲ
 Ἀπολλωνίαι ἐξέστω ἀπόκοιτον
 μη[δὲ] ἀφήμερον \ γίνεσθαι/ ἀπὸ
 τῆς Φιλίσκου οἰκίας ἄνευ τῆς
 Φιλίσκου γνώ[μ]ης μηδ' ἄλλω[ι]
 ἀνδρ[ῖ] συνεῖναι μηδὲ φθε[ί]ρειν
 τὸν κοινὸν οἶκον μηδὲ
 αἰσχύνεσθ[αι] [30] Φιλίσκον ὅσα
 φέρει ἀνδρῖ αἰσχύνειν. ἐὰν δὲ
 Ἀπολλωνία ἐκοῦσα βούλη[ται]
 ἀπαλλάσσεσθαι ἀπὸ Φιλίσκου
 ἀποδότω αὐτῆι Φιλίσκος τὴν
 φερνήν ἀπ[λῆν] ἐ[ν] ἡμέραις δέκα
 ἀφ' ἧς ἐὰ[ν] ἀπ[αιτηθῆι]. ἐὰν δὲ μὴ
 ἀπ[ο]δῶ καθ' καθὰ γέγραπ[ται]
 [ἀπ]ο[τ]εισιάτω αὐτῆι παραχρηῖμα
 ἦν εἴληφεν ἡμι[όλ]ιον τῆ[ν]
 φερνήν. [35] μάρτυρες Διονύσιος
 Πάτρωνος Διονύσιος Ἐρμαίσκου
 Θεῶν Πτολεμαίου Δίδυμος
 Πτολεμαίου Διονύσιος Διονυσίου
 Ἡράκλειος Διοκλ[έους] ο[ἱ] ἐξ
 Μακεδόνες τ[ῆ]ς ἐπιγονῆς.
 συγγραφοφύλαξ Διονύσιος.

Φιλίσκ[ος] Ἀπολλωνίου
 Πέρσης τῆς ἐπιγονῆς ὁμολογῶ

се всели во друга куќа во која не
 господари Аполонија, ниту да
 ја исфрли, ниту да ја навреди,
 ниту лошо да постапува со неа,
 ниту да отуѓува нешто од нив-
 ниот имот на штета на Аполо-
 нија. Ако се покаже дека прави
 која било од овие работи или
 не може да ѝ ги обезбеди неоп-
 ходните работи и облеката или
 други работи за кои е запиша-
 но, Филиско веднаш ќе ѝ го ис-
 плати на Аполонија миразот од
 два таланти и четири илјади
 драхми бронзени пари. Исто
 така, ниту на Аполонија не ѝ е
 дозволено да спие надвор од
 дома или да го помине денот
 надвор од домот на Филиско
 без знаење на Филиско, ниту да
 има односи со друг маж, или да
 го срами Филиско со што било,
 кое на мажот му причинува
 срам. Ако Аполонија на своја
 волја сака да се раздели од
 Филиско, Филиско треба да ѝ го
 врати само миразот за десет
 дена од денот кога е побаран.
 Доколку не ѝ го врати како што
 е запишано, ќе треба да ѝ от-
 плати веднаш еден и пол пат од
 она што го зел од миразот.

Сведоци: Дионисиј, син на
 Патрон; Дионисиј, син на Хер-
 маиско; Теон, син на Птолемај;
 Дидим, син на Птолемај; Дио-
 нисиј, син на Дионисиј; Херак-

ἔχειν τὴν φερνὴν τὰ δύο τάλαντ[α]
[40] καὶ τὰς τετρακισχιλίας
δραχμὰς τοῦ χαλκοῦ καθότι
προεγγραπται καὶ τέθιμαι [τὴν
συγγρα]φὴν κυ[ρία]ν παρὰ
Διο[νυ]σίωι. ἔγραψεν ὑπὲρ αὐτοῦ
Διονυσίος Ἐρμαίσκ[ου] [ὁ
προεγεγραμμένος διὰ τ]ὸ αὐτὸν μὴ
ἐπίστασθ[αι γρά]μματα.

Διονύσιος ἔχω κυρίαν.

ἔτους κβ Μεχεῖρ ια
πέπ(τωκεν) εἰς ἀναγρ(αφὴν).ν
Ἀπ[ολ]λωνίας [εἰ]ς Φιλ[ί]σκον
ὄμο(λογία) γάμου κεχ [.....] ροιν.

лиј, син на Диокле; кои се шест
Македонци од Епигона.

Чувар на договорот:
Дионисиј.

[*трета рака*] Јас Филиско,
син на Аполониј, Персиец, од
Епигона, потврдувам дека сум
примил мираз два таланта
бронзени пари и четири илјади
драхми, како што е запишано
претходно, и сум положил ва-
лиден договор со Дионисиј. За
него пишуваше Дионисиј, си-
нот на Хермаиско, затоа што са-
миот не знае да пишува.

[*четврта рака*] Јас Диони-
сиј, го добив договорот што е
валиден.

[*прва рака*] Примерокот е
примен на единаесетти мехејр,
во дваесет и втората година.

[*Задна страна од папирусот:*]
Согласност меѓу Аполонија и
Филиско за брак [...]

3. Сите овие договори се грчки модел на склучување договор пред шест сведоци (ἑξαμάρτυρος συγγραφή). Само во четвртиот договор е наведен чувар на договорот (συγγραφοφύλαξ), кој е еден од сведоците, и ова е вообичаено и во договорите од другите области на правото. Но, во подоцнежниот птолемајски период се препознава тенденцијата договорите да се склучуваат пред нотар (ἀγορανόμος) и да се депонираат во градската архива. Овој момент е отсутен во првиот договор. Тоа е всушност прифаќање на египетскиот начин на архивирање на договорите, кој предвидува чување на документот во јавна установа, како на пример храм. Нотарските документи напишани на грчки јазик во времето на Птолемаидите се модел што се

следи во римскиот период, а самите договори наликуваат многу на демотските договори, пишувани од име на нотарот. Друга важна разлика што се појавува меѓу приватниот и нотарскиот (јавниот) договор е отсуството на шест сведоци во вториот. Во првиот век н. е. се вметнува и еден нов елемент во нотарските договори, а тоа е *ὑπογραφή* = лична изјава на секој од содоговорувачите, напишана во прво лице, на крајот од документот. Тоа е нешто што се забележува само во четвртиот договор.

Сепак, забележани се некои формули, кои се повторуваат речиси идентично во наведените договори, а ги има исто така и во оние од раниот римски период. Формулите можат да се видат на следнава табела:

<i>P. Eleph.</i> 1. 311 г. пр. н. е.	<i>P. Giss.</i> I. 2 16.9.173 г. пр. н. е.	<i>P. Tebt.</i> III. 2. 974 ран втори век пр. н. е.	<i>P. Tebt.</i> I. 104. 92 г. пр. н. е.
ОБВРСКИ НА ЖЕНАТА			
Задолженија			
	(1) ἔστω δὲ Ὀλυμπιάς παρὰ Ἀνταίωι πειθαρχοῦσα αὐτοῦ ὡς προσηκόν ἐστιν γυναῖκα ἀνδρὶ κυριεύουσα μετ' αὐτοῦ κοινῆι τῶν ὑπαρχόντων. (Нека биде Олимпијада покрај Антај, покорувајќи му се како што доликува жена на маж, заеднички управувајќи со него со имотот.)	(1) ἔστω δὲ Μυρτάλη παρὰ... πειθαρχοῦσα αὐτῶι ὡς προσηκει, κυριεύουσα μετ' αὐτοῦ κοινῆι τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς (Нека му се покорува Μιρτάла како што доликува, заеднички управувајќи со него со нивниот имот)	(1) ἔστω δὲ Ἀπολλωνία παρὰ Φιλίσκωι πειθαρχοῦσα αὐτοῦ ὡς προση[κό]ν ἐστιν γυναῖκα ἀνδρός, κυριεύουσαν μετ' αὐτοῦ κοινῆι τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς. (Аполонија нека живее покорувајќи му се, како што доликува жена на маж, заеднички управувајќи со

			него со нивниот имот.)
Забрани			
<p>εἰὰν δέ τι κακοτεχνουῖσα ἀλίσκηται [[ἀλίσκηται] ἐπὶ αἰσχύνῃ τοῦ ἀνδρὸς Ἡρακλείδου Δημητρία, στερέσθω ὦμ προσηνέγκατο πάντων.</p> <p>(Ако Деметрија биде фатена како постапува лошо, за срам на нејзиниот маж Хераклид, нека биде лишена од сè што донела)</p>	<p>(2) κατὰ τὰ αὐτὰ μηδὲ Ὀλυμπιάδι ἐξέστω ἀπόκοιτον μηδὲ ἀφήμερον γίνεσθαι ἀπὸ τῆς Ἀνταίου οἰκίας ἄνευ τῆς Ἀνταίου γνώμης</p> <p>(Во согласност со наведеното, нека не ѝ биде дозволено ниту на Олимпијада да отсуствува ноќе или дење од куќата на Антај без знаење на Антај.)</p>		<p>(2) κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ μηδὲ Ἀπολλωνίαи ἐξέστω ἀπόκοιτον μη[δὲ] ἀφήμερον \γίνεσθαι/ ἀπὸ τῆς Φιλίσκου οἰκίας ἄνευ τῆς Φιλίσκου γνώ[μ]ης μηδ' ἄλλω[ι] ἀνδρ[ι] συνεῖναι μηδὲ φθε[ί]ρειν τὸν κοινὸν οἶκον μηδὲ αἰσχύνεσθ[αι] [30] Φιλίσκον ὅσα φέρει ἀνδρῖ αἰσχύνειν.</p> <p>(Исто така, ниту на Аполонија не ѝ е дозволено да спие надвор од дома или да го помине денот надвор од домот на Филиско без знаење на Филиско, ниту да има односи со друг маж, или да го срами Филиско со што било, кое на мажот му причинува срам.)</p>

ОБВРСКИ НА МАЖОТ			
Задолженија			
<p>παρεχέτω δὲ Ἡρακλείδης Δημητρίαι ὅσα προσήκει γυναικὶ ἐλευθέραι πάντα,</p> <p>(Хераклид нека ја обезбеди Деметрија со сè што ѝ доликува на слободна жена)</p>	<p>τὰ δὲ δέοντα καὶ τὰ ἐπιπλα καὶ τὸν ἱματισμὸν καὶ τὰ ἄλλα ὅσα προσήκει γυναικὶ γαμετῆ παρεχέτω Ἀνταῖος Ὀλυμπιάδι ἐνδημῶν καὶ ἀποδημῶν κατὰ δύναμιν τῶν ὑπαρχόντων</p> <p>(Антај нека ја обезбеди Олимпијада со неопходното, со покуќнина и со облека и сè друго што ѝ доликува на мажена жена, без разлика дали е во земјата или е надвор од земјата, според можностите на имотот)</p>	<p>τὰ δὲ δέοντα πάντα καὶ τὰ ἐπιπλα καὶ τὸν ἱματισμὸν καὶ τὰ ἄλλα ὅσα προσήκει γυναικὶ γαμετῆ [παρεχέτω . . . Μυρτάλη ἐνδημῶν καὶ ἀποδημῶν κατὰ δύναμιν τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶι</p> <p>(тој да ѝ ги обезбеди на Миртала сите неопходни работи, покуќнина, облека и сè друго што доликува на мажена жена, без разлика дали е во земјата или е надвор од земјата, според можностите на неговиот имот.)</p>	<p>τὰ δὲ δέοντα πάντα καὶ τὸν ἱματισμὸν καὶ τὰλλα ὅσα προσήκει γυναικὶ γαμετῆ παρεχέσθω Φιλίσκος Ἀπολλωνίαν ἐνδημῶν καὶ ἀποδημῶν κατὰ δύναμιν τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς</p> <p>(Сите потребни работи и облеката и други работи што ѝ се потребни на мажена жена, Филиско ќе ѝ ги обезбеди на Аполонија, без разлика дали е во земјата или е надвор од земјата, според можностите на нивниот имот.)</p>
Забрани			
<p>μὴ ἐξέστω δὲ Ἡρακλείδῃ γυναικὰ ἄλλην ἐπεισάγεσθαι ἐφ' ὕβρει Δημητρίας μηδὲ</p>	<p>καὶ μὴ ἐξέστω αὐτῶι γυναικὰ ἄλλην ἐπεισάγεσθαι ἐπ' Ὀλυμπιάδα μηδὲ παλλακὴν μηδὲ</p>	<p>μὴ ἐξέστω αὐτῶι γυναικὰ ἄλλην ἐπεισάγεσθαι ἐπὶ τῇ Μυρτάλῃ μηδὲ παλλακὴν μηδὲ</p>	<p>μὴ ἐξέστω Φιλίσκῳ γυναικὰ ἄλλην ἐπαγαγέσθαι ἀλλὰ Ἀπολλωνίαν</p>

<p>τεκνοποιεῖσθαι ἐξ ἄλλης γυναικὸς μηδὲ κακοτεχνεῖν μηδὲν παρευρέσει μηδεμιᾷ Ἡρακλείδην εἰς Δημητρίαν·</p> <p>(На Хераклид нека не му биде дозволено да си доведе друга жена како навреда за Деметрија ниту да прави деца со друга жена, ниту Хераклид да постапува лошо со Деметрија под никаков изговор.)</p>	<p>παιδικὸν ἔχειν μηδὲ τεκνοποιεῖσθαι ἐξ ἄλλης γυναικὸς ζώσης Ὀλυμπιάδος μηδ' ἄλλην οἰκίαν οἰκεῖν ἢς οὐ κυριεύσει Ὀλυμπιάς μηδὲ ἐκβάλλειν μηδὲ ὑβρίζειν μηδὲ κακουχεῖν αὐτήν μηδὲ τῶν ὑπαρχόντων μηθὲν ἐξαλλοτριοῦν ἐπ' ἀδικίαί τῆς Ὀλυμπιάδος.</p> <p>(не му е дозволено да доведе друга жена покрај Олимпијада, ниту љубовница, ниту да има љубовник, ниту да прави деца со друга жена додека е жива Олимпијада, ниту да се всели во друга куќа во која не господари Олимпијада, ниту да ја исфрли, ниту да ја навреди, ниту лошо да постапува со неа,</p>	<p>παιδικὸν ἔχειν μηδὲ τεκνοποιεῖσθαι ἐξ ἄλλης γυναικὸς μηδ' ἄλλην οἰκίαν οἰκεῖν ἢς οὐ κυριεύσει Μυρτάλη μηδὲ τῶν ὑπαρχόντων μηδὲν ἐξαλλοτριοῦν μηδ' ἐγβάλλειν μηδὲ ὑβρίζειν μηδὲ κακουχεῖν αὐτήν</p> <p>(Не му е дозволено да доведе друга жена покрај Μирτάλα, ниту љубовница, ниту љубовник да има, ниту да прави деца со друга жена, ниту да се всели во друга куќа во која не господари Μирτάλα. Не му е дозволено ниту да отуѓува имот, ниту да ја набрка, ниту да ја навреди и да постапува лошо со неа.)</p>	<p>μηδὲ παλλακὴν μηδὲ παιδικὸν ἔχειν μηδὲ τεκνοποιεῖσθαι ἐξ ἄλλης γυναικὸς ζώσης Ἀπολλωνίας μηδ' ἄλλην οἰκίαν οἰκεῖν ἢς οὐ κυριεύσει Ἀπολλωνίαί μηδ' ἐγβάλλειν μηδὲ ὑβρίζειν μηδὲ κακουχεῖν αὐτήν μηδὲ τῶν ὑπαρχόντων μηθὲν ἐξαλλοτριοῦν ἐπ' ἀδικίαί τῆι Ἀπολλωνίαί.</p> <p>(На Φилиско не му е дозволено да доведе дома друга жена покрај Ἀποлонија, ниту љубовница, ниту љубовник, ниту да прави деца со друга жена додека Ἀποлонија е жива, ниту да се всели во друга куќа во која не господари Ἀποлонија, ниту да ја исфрли, ниту да ја навреди, ниту</p>
--	--	--	---

	ниту да отуѓува нешто од имотот на штета на Олимпијада.)		лошо да постапува со неа, ниту да отуѓува нешто од нивниот имот на штета на Аполонија.)
--	--	--	---

Се разбира, овие клаузули во подоцнежните договори се модифицирани и проширени, но во основа сите договори од овој тип ги содржат брачните обврски на мажот и на жената.

Обврските на младенците се речиси исти во сите договори: жената не смее да излегува од дома без согласност на мажот и да го посрамоти, а мажот не смее да има друга жена, љубовница или љубовник, да има дете со друга жена во друго домаќинство. Со ова брачната двојка се штити од полигамија, што не е египетски, а ниту хеленски обичај; имено, ова е обичај што владеел меѓу хебрејското население со кое Хелените се сретнале кога дошле во Египет. Исто така, во задолженијата на мажот припаѓа снабдување на жената со сите потребни работи за неа и за заедничкиот живот. Жената, пак, има задолжение да му се покорува на мажот и да владее рамноправно со него во заедничкото домаќинство. Значи, во рамките на домот, тие владеат заеднички, иако секој од нив има свој домен на дејствување. Нивните права значително се разликуваат надвор од домот.

Што се однесува до миразот, мажот не смее да го троши, бидејќи го има само во владение. Миразот во сите договори се состои од подвижен имот, што според Сара Б. Померој (Pomeroy 1984, 85–86) е очекувано во општество во кое жителите постојано се селеле. Од наведените договори се добива впечаток дека жените што стапувале во брак не можеле сами да склучат договор, туку им бил потребен *κύριος*, (правен) застапник, кој настапува во нивно име и кој најчесто го дава миразот. Овој термин *κύριος* се употребува и во римски Египет за да се означи и римската титула *tutor mulieris*. Но во хеленската правна култура имало уште еден тип застапник, *ἐπίτροπος*, кој бил задолжен да се грижи за сираците сè до полнолетство, додека *κύριος* бил задолжен да ги надгледува деловните и правните трансакции само на возрасните жени. Откако жената ќе стапи во

браќ, нејзиниот сопруг станувал нејзин *κύριος*, што е основната разлика меѓу грчката и римската институција тустроство над жените.

Она што се гледа на крајот од првиот договор е потеклото на сведоците: напишано е за секој сведок од кој град потекнува. Во подоцнежните птолемајски договори не се наведува потеклото, бидејќи тие се локални жители на местото каде што е пронајден договорот, но се наведува задолжително нивната етничка припадност. Зошто е важна етничката припадност на содоговорувачите, како и на нивните сведоци? Вандорпе (Vandorpe 2008, 88) го нарекува ова наведување на етничкото потекло законска етничка одредница (*legal ethnic designation*). Имено, според Вандорпе, жителите на хеленистички Египет биле должни да наведат во договорите дали се Македонци, Критјани, Персијци итн., не толку поради некаква контрола, туку заради нагласување на статусот. Ова означување на етничкиот идентитет е всушност фиктивно, бидејќи населението во голема мера се мешало, но е важно како показател за општествениот статус врз основа на кој уживале извесни привилегии или, пак, ги немале. Така, на пример, таа докажува дека Персиец од Епигона е потомок на војник, кој чека да биде регрутиран.

Брачните договори се склучувале со цел да ја заштитат жената, бидејќи таа била обезбедена со имот дури и да се разведе браќот. Исто така, додека траел браќот, таа била заштитена од насилство од страна на мажот, затоа што можела да тужи доколку мажот постапува лошо со неа или ако ја избрка од дома. Она што се чини најважно во брачните договори е да се чува и почитува домаќинството – ојкос, кое е заштитена институција во сите периоди од хеленската историја.

Библиографија

Извори

- P. Eleph.* *Aegyptische Urkunden aus den königlichen Museen in Berlin: Griechische Urkunden*, Sonderheft, *Elephantine-Papyri*, ed. O. Rubensohn, Berlin, 1907.
- P. Freib.* *Mitteilungen aus der Freiburger Papyrussammlung*, ed. Gelzer, M. et al., Heidelberg, 1914–27 – Bonn, 1986 – Milan.
- P. Giss.* *Griechische Papyri im Museum des oberhessischen Geschichtsvereins zu Giessen*, ed. O. Eger, E. Kornemann, and P. M. Meyer, Leipzig-Berlin, 1910–1912, Pt. I, nos. 1–35, 1910; Pt. II, nos. 36–57, 1910; Pt. III, nos. 58–126, 1912.
- P. Tebt.* *The Tebtunis papyri*, University of California Publications, Graeco-Roman Archaeology, 1–4, eds. Grenfell, Bernard P., Hunt, Arthur S. and Smyly, J. Gilbert, H. Frowde – Oxford University Press, London – New York, 1902–1976.

Користена литература

- Grubbs, Judith Evans (2002), *Women and the Law in the Roman Empire: A sourcebook on Marriage, Divorce and Widowhood*, Routledge, London – New York.
- Keenan, James G., Manning, J. G., Yiftach-Firanko, Uri (eds.) (2014), *Law and Legal Practice in Egypt from Alexander to the Arab Conquest: A Selection of Papyrological Sources in Translation, with Introductions and Commentary*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Marriage Papyri*, достапно на: <http://www.tyndalearchive.com/Brewer/MarriagePapyri/bibliog.htm>.
- Pestman, P. W. (1994), *The New Papyrological Primer*, 2nd edition, Brill.
- Pomeroy, Sarah B. (1984), *Women in Hellenistic Egypt: from Alexander to Cleopatra*, Schocken Books, New York.
- Select Papyri, vol. II: Non Literary, Public Documents*, with an English translation A. S. Hunt, C. C. Edgar, Harvard University Press, 1963.
- Silver, Morris (2018), *Slave-Wives, Single Women and “Bastards” in the Ancient Greek World: Law and Economics Perspectives*, Oxbow Books.
- Vandorpe, Katelijn (2008), ‘Persian soldiers and Persians of the Epigone. Social mobility of soldiers-herdsmen in Upper Egypt’, *Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete* 54, 87–108.

Wolff, Hans Julius (1939), *Written and Unwritten Marriages in Hellenistic and Post-classical Roman Law*, American Philological Association.

Yiftach, Uri (2002), 'Deeds of Last Will in Graeco-Roman Egypt: A Case Study in Regionalism', *The Bulletin of the American Society of Papyrologists* 39. 1/4, 149–164.

Ptolemaic Marriage Contracts

SUMMARY

Daniela Tosheva

International Slavic University "G. R. Derzhavin",
Sveti Nikole – Bitola

In this paper four marriage contracts from Ptolemaic Egypt, written in Greek, are translated and analyzed. The first contract (P. Eleph. 1.) is the oldest legal papyrus written in Greek; therefore, it is the oldest artifact which illustrates the practice of documentation in Greek culture. At the same time, these marriage agreements are uncorrupted evidence for the position of women in the Hellenistic period in Egypt.

Keywords: legal papyri, marriage contract, Ptolemaic Egypt, double contract